

але не можуть подолати загартованого духу. Отже, якою повинна бути та сила, котрій міг би підпорядкуватися дух? Напевно такою силою є красномовство – сила слова” [1, с. 108]. Г.Сковорода в листі до М.Ковалинського писав: “О якби у мене тоді був радник! О книги найкращі радники! Найвірніші друзі!” [2, с. 247]. Так само префект академії М.Козачинський стверджував, що слово – це зброя, завдяки якій вона може вступати в боротьбу з усім світом.

Доба українського бароко, яка, за визначенням Д.Чижевського, є однією з найважливіших епох у розвитку української культури, співпала з розвитком Просвітництва в Україні. Просвітництво в Україні було започатковане, передусім, духовною діяльністю українських братств, та їх освітніх центрів. У Гетьманщині роль такого центру виконувала Києво–Могилянська академія, як культурний проект майбутнього отворення України, який заклав П.Могила а потім розроблявся Ф.Прокоповичем, М.Смотрицьким, С.Косовим, Г.Саковичем, К.Транквіліоном Ставровецьким.

Висока місія та роль Києво–Могилянської академії як фортеці української духовності та європейської освіти ґрунтувалися передусім на започаткуванні європейських програм освіти, залучення латинської вченості, та синтезі західноєвропейських та східнослов'янських культур.

Високе значення Києво–Могилянської освіти для розвитку національної освіти базувалася, на організаційних засадах існування самої академії, в яких знайшов свій прояв архетип етичної цінності вільної особистості. Академія була світським навчальним закладом, до якої могли вступити люди всіх станів незалежно від віку. Цікавий приклад, який свідчить про це, знаходимо в інструкції, написаній Р.Заборовським, у першому його пункті: “До академії може прийматися для набування знань кожна вільна людина всякого звання й стану, звідкіля б вона не прийшла, аби визнавала східну християнську віру й мала здібності до навчання” [3, с. 102–103].

Вчилися студенти Києво–Могилянської академії всяк на свій кошт і скільки хто забажає: “Яко вільні люди до шкіл Київських вільно приймаються і, скільки хто захоче, вчать. Також вільно, хто куди захоче, в яке звання відлучаються. І завжди з часом прибувають, а з часом відбувають учні” [4, с. 36]. Цікаво, що той же Р.Заборовський запровадив чіткіший внутрішній порядок в академії і видав інструкцію під назвою “Закони Києво–Могилянської академії”. Головна мета навчання пов'язана з розвитком вільної особистості студентів Києво–Могилянської академії, створенням атмосфери розкритості, яка б сприяла усвідомленню своєї цінності і гідності. В одному з двадцяти двох її пунктів особливо наголошується на користі публічних диспутів, які не тільки сприяють засвоєнню знань, а й готують майбутніх громадян. Студенти на диспутах могли критикувати лекції за попередній тиждень. Так виявлялися активніші і кмітливіші викладачі.

Р.Заборовський піклувався про незалежність академії, захищав її вихованців від утисків київських в'їтів і магістрату. На прохання керівників закладу 1694 та 1701 років академія отримала царські грамоти з

підтвердженням права на власний суд і незалежність від магістрату.

Києво–Могилянська академія вже з самого початку свого існування була названа Гедеоном Смоленським, Афінами, адже професори а потім вихованці академії органічно поєднували проповідь християнської мудрості з пропагандою науки та культом книги як джерела духовності і просвіти. Це було пов'язано з розв'язанням у стінах Києво–Могилянської академії діалогу двох ідейних напрямів, що йдуть із античних та біблійних часів.

У стародавній античності Сократ першим сформулював ідею просвітництва, сутність якої полягає в тому, що основою моралі є знання. Людина робить аморальні вчинки та грішить внаслідок відсутності знань. Сократ проголошував: дайте людям знання і вони переборють всі моральні хиби. Інша концепція виникає у християнській моралі. Біблія підкреслює, що мораль залежить не від освіченості чи знань, а від доброї волі людини на шляху добра у боротьбі зі злом. Впродовж віків ці дві тенденції боролися одна з одною. І ось у Києво–Могилянській академії було створено поняття духовного розуму, який поєднує знання та віру. Тому, як писав у XVII ст. київський митрополит Ісаєя Копинський: “Розум вищий за віру, бо веде до неї”. Хвала цьому духовному (моральному) розуму, яке знаменує не тільки проголошення істин, але і життя в них втілюється, стає альфою і омегою не тільки просвітницької діяльності Києво–Могилянської академії, але й дороговказом життя для її вихованців. Таким чином духовний розум постає як знання сполучені з мудрістю як об'єднання інтелекту та моралі, що виступає проекцією архетипу софійності.

Архетип софійності був втілений не тільки в академічних розробках професорів Києво–Могилянської академії. На приладі житті Сковороди ми бачимо як він стає взірцем усього духовного шляху філософа.

За часів навчання в Київській академії Григорію Сковороді довелося ділити долю “нищенської братії”, бо його сім'я до заможних не належала, і він повинен був про себе подбати. Тому Сковорода–студент змушений був приєднатися до “блукань” мандрівних студентів і дяків. Але потім мандрівка на все життя стає способом його існування, розриву з матеріальним благополуччям, з “тихим містечком”, де від людини вимагалися послухництво і покірність як плата за достаток. Таку ціну він відмовився сплачувати у Царському палаці цариці Єлизавети, Переяславському та Харківському колегіумах, у родовитого діда Степана Томари.

Мандрівництво стало для філософа не вимушеним, як у більшості випадків було з мандрівними дяками, а свідомим кроком, що давало можливість йому реалізувати себе і своє призначення. Улюблений учень філософа М.Ковалинський так розкриває суть життєвих шукань і прагнень свого вчителя: “Не визначивши себе до ніякого стану, поклав він твердо в серці своїм оздобити своє життя стриманістю, задоволенням малим, ціломудрієм, лагідністю, трудолюбством, терпінням, благодуністю, простотою звичаїв, чистосердечністю та залишити всі шукання суєтні, всі турботи любостязання, всі труднощі в осягненні зайвого. Таке самовідречення наближало його успішно до

